

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

III. ÚS 164/03-33

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 14. januára 2004 v senáte zloženom z predsedu Juraja Babjaka a zo sudcov Eduarda Báránaya a Ľubomíra Dobríka prerokoval sťažnosť JUDr. R. U., bytom Ž., zastúpeného advokátkou Mgr. E. K., Advokátska kancelária, B. B., vo veci namietaného porušenia jeho základného práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a základného práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v konaní vedenom pod sp. zn. Nc 110/02 a takto

r o z h o d o l :

Základné právo JUDr. R. U. nebyť odňatý zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v konaní vedenom pod sp. zn. Nc 110/02 p o r u š e n é n e b o l o .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 21. novembra 2002 doručená sťažnosť JUDr. R. U., bytom Ž. (ďalej len „sťažovateľ“), zastúpeného advokátkou Mgr. E. K., Advokátska kancelária, B. B., ktorou namieta porušenie svojho základného práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a základného práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. Nc 110/02.

Podľa tvrdenia sťažovateľa 19. septembra 2002 mu bolo ako odporcovi v 2. rade prostredníctvom Okresného súdu Žilina doručené uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02 z 22. augusta 2002, z ktorého vyplýva, že prejednanie právnej veci sp. zn. 23 C 184/02 sa prikazuje podľa § 12 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“) Okresnému súdu Bratislava III. Sťažovateľ je toho názoru, že vzhľadom na absolútnu netransparentnosť procesu ustálenia miestne príslušného súdu bolo v dotknutom konaní porušené jeho základné právo nebyť odňatý zákonnému sudcovi.

Ďalej sa v sťažnosti uvádza, že podľa § 200i OSP miestne príslušným okresným súdom vo veci ochrany osobnosti je súd, v obvode ktorého má navrhovateľ bydlisko. Navrhovateľ JUDr. P. P. má v danom prípade bydlisko v obvode Okresného súdu Žilina, keďže sám je sudcom daného súdu, sudcovia Okresného súdu Žilina sa cítili zaujatí a vec predložili na rozhodnutie nadriadenému súdu – Krajskému súdu Žilina (ďalej len „krajský súd“). Rovnako sudcovia krajského súdu konštatovali existenciu dôvodov na vylúčenie z prejednávanej veci a túto postúpili najvyššiemu súdu. Najvyšší súd bez vyriešenia otázok nutnej delegácie rozhodol bezprostredne o vhodnej

delegácii a vec prikázal Okresnému súdu Bratislava III. Sťažovateľ ako druhá procesná strana nemal možnosť vyjadriť sa k otázke postúpenia veci z dôvodu vhodnosti. Nebol mu doručený ani návrh vo veci samej. Dotknuté rozhodnutie neobsahuje označenie účastníkov a odôvodnenie. Z daného titulu sa možno len domnievať, prečo najvyšší súd postupoval tak, ako postupoval.

Hoci nejde o rozhodnutie vo veci samej, sťažovateľ je toho názoru, že aj v konkrétnej procesnej otázke je súčasťou práva na spravodlivý súdny proces právo na odôvodnenie rozhodnutia. V dôsledku rozhodnutia najvyššieho súdu totiž dochádza ku zmene zákonom určeného zákonného sudcu. Svoju sťažnosť doplnil sťažovateľ podaním doručeným ústavnému súdu 23. decembra 2002 o podrobnosti a vysvetlenia a opakovane uviedol totožné zásadné skutočnosti. Zdôraznil, že ako účastník konania nemal vedomosť o predložení veci najvyššiemu súdu. Najvyšší súd sa neobrátil na sťažovateľa ako účastníka, aby sa vyjadril k dotknutým procesným otázkam. Zo samotného uznesenia najvyššieho súdu nie je možné zistiť, akých účastníkov a ktorej veci sa týka. Uvedené vyplývalo len z oznámenia Okresného súdu Žilina o postúpení veci, ktoré bolo doručené sťažovateľovi spoločne s uznesením sp. zn. Nc 110/02 z 22. augusta 2002.

Porušenie základných práv a slobôd podľa čl. 48 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru vidí sťažovateľ v tom, že vzhľadom na absolútnu netransparentnosť procesu ustálenia miestne príslušného súdu došlo v dotknutom konaní k porušeniu jeho základného práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi a k porušeniu práva na spravodlivý súdny proces, ktorého súčasťou je aj právo na odôvodnenie rozhodnutia, čo v prípade uznesenia najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02 z 22. augusta 2002 absentovalo. Zo samotného uznesenia najvyššieho súdu nie je možné zistiť, akých účastníkov a ktorej veci sa týka.

Sťažovateľ vo svojej sťažnosti doručenej ústavnému súdu a doplnenej podaním zo 17. decembra 2002 navrhol, aby ústavný súd takto rozhodol:

„Základné právo JUDr. R. U. nebyť odňatý zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a základné právo na spravodlivý súdny proces (právo na odôvodnenie súdneho rozhodnutia) podľa čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ľudských právach postupom a uznesením Najvyššieho súdu SR sp. zn. Nc 110/02 zo dňa 22. 8. 2002 boli porušené.

Zrušuje uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. Nc 110/02 z 22. 8. 2002 a vec mu vracia na ďalšie konanie.“

Ústavný súd vyzval najvyšší súd na vyjadrenie k sťažnosti. Podľa názoru podpredsedu najvyššieho súdu je sťažnosť zjavne neopodstatnená, pretože ústavná zásada perpetuatio fori má výnimku v § 12 OSP o prikázaní veci, takže aplikáciou tohto ustanovenia nemohlo byť porušené právo sťažovateľa na zákonného sudcu. O prikázaní veci podľa § 12 ods. 2 OSP rozhodoval najvyšší súd ako nadriadený súd – toto rozhodnutie teda vychádzalo z organizačných vzťahov vo vnútri sústavy súdov a nie zo vzťahov inštančných – takže na túto činnosť sa neaplikovalo ustanovenie § 157 OSP, ako jeden z kontrolných mechanizmov práva na spravodlivý proces. Podľa podpredsedu najvyššieho súdu bolo nesporné, že danú právnu vec nemohli rozhodovať súdy z obvodu krajského súdu, preto ju bolo potrebné delegovať mimo tento kraj a bolo len na úvahe nadriadeného súdu, ktorému súdu vec prikáže na konanie a rozhodnutie, a túto úvahu nie je oprávnený preskúmať ani ústavný súd.

Predseda najvyššieho súdu oznámil listom z 3. novembra 2003 v súlade s ustanovením § 30 ods. 2 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“), že netrvá na ústnom pojednávaní a súhlasí s upustením od neho.

Právna zástupkyňa sťažovateľa v podaní doručenom ústavnému súdu 2. novembra 2003 uviedla, že netrvá na ústnom pojednávaní.

Uznesením ústavného súdu č. k. III. ÚS 164/03-16 z 9. júla 2003 bola sťažnosť, ktorou sťažovateľ namieta porušenie svojho základného práva nebyť odňatý svojmu zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 ústavy a základného práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, prijatá na ďalšie konanie.

Dňa 7. novembra 2003 bol ústavnému súdu doručený spis najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02.

II.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 127 ods. 2 prvej vety ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah.

Podľa čl. 48 ods. 1 ústavy nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon.

V sťažnosti sťažovateľ navrhol vysloviť, že bolo porušené jeho „základné právo na spravodlivý súdny proces ... podľa čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ľudských právach“. Ústavný súd posúdil toto právo ako základné právo sťažovateľa na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Podľa čl. 6 ods. 1 tohto dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým

a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu.

Podľa § 12 ods. 1 OSP ak nemôže príslušný súd o veci konať, pretože jeho sudcovia sú vylúčení (§ 14), musí byť vec prikázaná inému súdu toho istého stupňa. Podľa § 12 ods. 2 OSP vec možno prikázať inému súdu toho istého stupňa aj z dôvodu vhodnosti. Podľa § 12 ods. 3 OSP o prikázaní veci rozhoduje súd, ktorý je najbližšie spoločne nadriadený príslušnému súdu a súdu, ktorému sa vec má prikázať.

Podľa § 169 ods. 1 OSP v písomnom vyhotovení uznesenia sa uvedie, ktorý súd ho vydal, ďalej označenie účastníkov a veci, výrok, odôvodnenie, poučenie o odvolaní a deň a miesto vydania uznesenia. Podľa § 167 ods. 2 OSP ak nie je ďalej ustanovené inak, použijú sa na uznesenie primerane ustanovenia o rozsudku. Podľa § 157 ods. 2 OSP v odôvodnení rozsudku uvedie súd podstatný obsah prednesov, stručne a jasne vyloží, ktoré skutočnosti má preukázané a ktoré nie, o ktoré dôkazy oprel svoje skutkové zistenia a akými úvahami sa pri hodnotení dôkazov spravoval, prečo nevykonal i ďalšie dôkazy, a posúdi zistený skutkový stav podľa príslušných ustanovení, ktoré použil. Podľa § 157 ods. 3 OSP v záujme výchovného pôsobenia rozsudku dbá súd na to, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé a zaoberalo sa i príčinami sporu. Tieto zákonné ustanovenia je potrebné z hľadiska práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru vykladať a uplatňovať tak, že rozhodnutie všeobecného súdu musí uviesť dostatočné dôvody, na základe ktorých je založené.

Podľa ustanovenia § 169 ods. 2 OSP písomné vyhotovenie uznesenia, ktorým sa celkom vyhovuje návrhu, ktorému nikto neodporoval, alebo uznesenia, ktoré sa týka vedenia konania, nemusí obsahovať odôvodnenie.

Ústavný súd vo svojich rozhodnutiach opakovane vyslovil právny názor, že ústavný súd nie je zásadne oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu,

ani preskúmať, či v konaní pred všeobecnými súdmi bol alebo nebol náležite zistený skutkový stav a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takejto interpretácie a aplikácie s ústavou, prípadne medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách. Z tohto postavenia ústavného súdu vyplýva, že môže preskúmať rozhodnutie všeobecného súdu v prípade, ak v konaní, ktoré mu predchádzalo, alebo samotným rozhodnutím došlo k porušeniu základného práva alebo slobody. Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť teda predmetom kontroly zo strany ústavného súdu vtedy, ak by vyvodené závery boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedliteľné a neudržateľné a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (I. ÚS 139/02, I. ÚS 13/00, I. ÚS 115/02).

Ústavný súd v rámci svojej rozhodovacej činnosti uviedol, že účelom základného práva priznaného podľa čl. 48 ods. 1 ústavy je zabezpečiť občanovi, aby ochranu jeho právam poskytol sudca ako predstaviteľ tej zložky súdnej moci, ktorá má právomoc o veci konať, a aby ochranu práva v rámci súdnej moci poskytol sudca zo súdu, ktorý je vecne a miestne príslušný. Účel práva priznaného podľa čl. 48 ods. 1 ústavy sa splní, keď o práve občana rozhodne sudca pridelený na výkon funkcie k súdu toho stupňa súdnej moci, ktorý je vecne a miestne príslušný rozhodnúť, za predpokladu, že podľa rozvrhu práce ide o sudcu, ktorý je oprávnený konať a rozhodovať určitý druh súdnej agendy (II. ÚS 15/96). Právna úprava uvedená v § 12 OSP funkčne súvisí s ústavnou požiadavkou právnej ochrany nestranným súdom (sudcom) a jej predmetom je inštitút procesnej delegácie, teda prikázanie veci inému ako podľa zákona miestne príslušnému súdu. Jej účelom je zabezpečiť nestrannosť a svojím spôsobom tiež nezávislosť sudcu a zároveň plní funkciu procesnej garancie a hospodárnosti konania a rozhodovania. Ak sú vylúčení všetci sudcovia vecne, miestne či funkčne príslušného súdu alebo ak sú vylúčení v rozsahu znemožňujúcom konať a rozhodovať v zákonomnom zložení, musí sa vec prikázať inému súdu (delegácia nutná). Ak je zmena príslušnosti vhodná, môže sa vec prikázať inému súdu (delegácia vhodná). Dôvody vhodnosti treba posudzovať najmä z hľadiska, či sa prikázaním veci

dosiahne väčšia hospodárnosť riešenia veci alebo sa zvýši záruka zistenia skutkového stavu. V prvom i druhom prípade možno vec prikázať len súdu tej istej inštancie (stupňa). Prikázaním nemožno zmeniť vecnú alebo funkčnú príslušnosť. Proti rozhodnutiu o delegácii nie je prípustný riadny opravný prostriedok.

V záujme hospodárnosti a rýchlosti konania bolo najvyšším súdom rozhodnuté o vhodnej delegácii Okresnému súdu Bratislava III, rozhodnutie má náležitosti požadované ustanovením § 169 ods. 2 OSP. To, že uznesením najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02 z 22. augusta 2002 bolo rozhodnuté o vhodnej delegácii, ešte neznamená, že bolo porušené materiálne právo sťažovateľa, pričom ani sám nenamieta porušenie svojho materiálneho práva, namieta iba procesný postup, ktorým bola vec prikázaná inému súdu. Tento procesný postup najvyššieho súdu, keď sa rozhodlo najprv o vhodnej delegácii, a nie o nutnej delegácii, nemal za následok porušenie materiálneho práva sťažovateľa. Nie je porušením práva na zákonného sudcu, ak je príslušným súdom uznesením rozhodnuté o prikázaní veci inému súdu toho istého stupňa pri splnení zákonných podmienok na takýto postup. Preto ani v danom prípade nedošlo prikázaním veci Okresného súdu v Žiline sp. zn. 23 C 184/02 na prejednanie Okresnému súdu Bratislava III k porušeniu základného práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi.

Článok 6 ods. 1 dohovoru každému zaručuje právo podať žalobu vo veci uplatnenia svojich občianskych práv a záväzkov na súde. Takto interpretovaný článok zahŕňa právo na súd, do ktorého patrí právo na prístup k súdu. K nemu sa pridávajú záruky ustanovené čl. 6 ods. 1 dohovoru, pokiaľ ide o organizáciu a zloženie súdu a vedenie konania. To všetko v súhrne zakladá právo na spravodlivé prejednanie veci (rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva z 21. februára 1975, séria A, č. 18, s. 18, § 36).

V danom prípade sudcovia Okresného súdu Žilina vyslovili svoju zaujatosť a vec bola predložená na rozhodnutie krajskému súdu. Rovnako sudcovia krajského súdu konštatovali svoju zaujatosť v prejednávanej veci a túto postúpili najvyššiemu

súdu. Na základe toho potom najvyšší súd, ako vyplýva z jeho uznesenia sp. zn. Nc 110/02, rozhodol o prikázaní veci Okresnému súdu Bratislava III. Najvyšší súd využil oprávnenie ustanovené v § 12 OSP, preto aplikáciou tohto zákonného ustanovenia nemohlo dôjsť k porušeniu základného práva sťažovateľa podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

To, že uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02 z 22. augusta 2002 nebolo odôvodnené, nemusí mať nevyhnutne za následok porušenie materiálneho práva sťažovateľa, pretože absencia odôvodnenia v uznesení neznamena automaticky, že v konkrétnom prípade ide o rozhodnutie, ktoré by malo arbitrárny charakter. V danom prípade z okolností prípadu vyplýva, prečo najvyšší súd rozhodol tak, ako je uvedené vo výrokovej časti uznesenia, preto nemá význam vysloviť porušenie základného práva sťažovateľa podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru pre nedostatok odôvodnenia, keďže z okolností prípadu je zrejmé, že nejde o rozhodnutie, ktoré by malo arbitrárny charakter. Práve naopak, rozhodnutie o vhodnej delegácii bolo logickým dôsledkom situácie, keď všetci sudcovia okresných súdov v obvode krajského súdu boli vylúčení pre pomer k sťažovateľovi, a nebolo by vhodné rozhodovať o vylúčení sudcov jednotlivých okresných súdov, pretože by to ovplyvnilo hospodárnosť a rýchlosť konania. O prikázaní veci rozhodoval najvyšší súd ako nadriadený súd. Predmetné rozhodnutie najvyššieho súdu vychádzalo zo vzťahov organizačných vo vnútri sústavy súdov, a nie zo vzťahov procesných. Preto nebolo potrebné aplikovať ustanovenie § 157 a § 169 OSP upravujúce odôvodnenie súdneho rozhodnutia.

Rozhodovanie najvyššieho súdu o vhodnej delegácii je výnimkou zo zásady trvania miestnej príslušnosti (zásada perpetuatio fori). O prikázaní veci rozhoduje súd, ktorý je najbližšie spoločne nadriadený príslušnému súdu a súdu, ktorému sa vec má prikázať. Takým súdom môže byť niektorý z krajských súdov a v prípade, keď sa rozhoduje o delegácii vo veci, v ktorej koná okresný súd, a vec má byť delegovaná okresnému súdu z obvodu iného krajského súdu alebo ak ide o delegáciu medzi dvoma krajskými súdmi, ako nadriadený súd rozhoduje najvyšší súd. Nadriadenosť súdu vyjadruje jeho postavenie v organizačných vzťahoch, a nie v procesných vzťahoch.

Preto nemožno uvažovať o odvolacom alebo dovolacom súde ako o nadriadených súdoch, ale iba o krajskom alebo najvyššom súde ako článkoch súdnej sústavy.

V spise Okresného súdu Žilina sp. zn. 23 C 184/02 sa na č. l. 18 nachádza návrh žalobcu na prikázanie veci z dôvodu vhodnosti Okresnému súdu Bratislava III z toho dôvodu, že podal viacero žalôb a tieto boli prikázané Okresnému súdu Bratislava III. Preto v záujme hospodárnosti navrhol prikázanie predmetnej veci z dôvodu vhodnosti Okresnému súdu Bratislava III a najvyšší súd tomuto návrhu aj vyhovel. Tento postup najvyššieho súdu, keď o veci má rozhodnúť iný vecne príslušný súd určený na základe vhodnej delegácie, nemá za následok to, že by v budúcnosti malo byť vydané rozhodnutie porušujúce práva sťažovateľa, teda materiálne právo sťažovateľa porušené nebolo.

Ústavný súd nezistil porušenie základného práva sťažovateľa podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, ku ktorému malo dôjsť uznesením najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02 z 22. augusta 2002 o prikázaní veci Okresného súdu v Žiline sp. zn. 23 C 184/02 na prejednanie Okresnému súdu Bratislava III pre nedostatok odôvodnenia.

Z uvedených dôvodov ústavný rozhodol tak, ako je uvedené vo výrokovej časti tohto nálezu.

Podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde sa k tomuto rozhodnutiu pripája odlišné stanovisko sudcu Juraja Babjaka.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 14. januára 2004

Odlišné stanovisko sudcu Juraja Babjaka

1. Podľa § 32 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov pripájam k nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 164/03 zo 14. januára 2004 (ďalej len „nález“ a „ústavný súd“) – ktorým bolo vyslovené, že základné právo JUDr. R. U. (ďalej len „sťažovateľ“) nebyť odňatý zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. Nc 110/02 porušené nebolo – toto odlišné stanovisko, lebo nesúhlasím ani s výrokom nálezu a ani s jeho odôvodnením.

2. Väčšina senátu ústavného súdu (ďalej len „väčšina senátu“) odôvodnila výrok o neporušení označených práv sťažovateľa spôsobom uvedeným na str. 5 až 10 nálezu.

Názor väčšiny senátu podľa môjho názoru nevystihuje dostatočne významné skutkové okolnosti a jej rozhodné právne úvahy sú ústavne neudržateľné.

3. Zo spisu Okresného súdu Bratislava III sp. zn. 15 Ct 66/02 vyplýva, že žalobca JUDr. P. P. (ďalej len „žalobca“), sudca Okresného súdu v Žiline (ďalej len „okresný súd“), doručil 3. mája 2002 okresnému súdu žalobu o ochranu osobnosti proti žalovaným D. Ú., redaktorky denníka Pravda, a sťažovateľovi, ktorý inak vykonáva funkciu predsedu Krajského súdu v Žiline (ďalej len „krajský súd“), v súvislosti s článkom „Blchy v justičnom kožuchu“ uverejneným v denníku Pravda

11. septembra 2000 (všetci účastníci konania boli označení bytom v Žiline). Veci bola v deň podania žaloby pridelená sp. zn. 23 C 184/02 a bola pridelená sudcovi Mgr. M. Š. (podaním z 18. februára 2003 žalobca žalobu rozšíril o tretieho žalovaného, krajský súd, zastúpený sťažovateľom).

Podaním adresovaným a doručeným okresnému súdu 31. mája 2002 žalobca navrhol prikázanie veci z dôvodu vhodnosti Okresnému súdu Bratislava III. Poukázal predovšetkým na to, že v priebehu rokov 1999 až 2001 podal na okresnom súde viacero žalôb o ochranu osobnosti. Keďže v 15 označených veciach sa cítili zaujatí všetci sudcovia okresného súdu a krajského súdu, najvyšší súd prikázal všetky veci na prejednanie a rozhodnutie Okresnému súdu Bratislava III (evidentne z dôvodu vhodnosti). Z ďalej rozvedených dôvodov potom navrhol takto postupovať aj vo veci sp. zn. 23 C 184/02.

V priebehu mesiacov jún až 8. júl 2002 takmer všetci sudcovia okresného súdu (okrem vykonávajúceho stáž, dlhodobo práceneschopného a žalobcu) písomne vyjadrili zaujatosť vo veci z dôvodu vzťahu k žalobcovi alebo sťažovateľovi (alebo obom) a 9. júla 2002 zákonný sudca predložil spis krajskému súdu na rozhodnutie o vylúčení sudcov okresného súdu v tejto veci vzhľadom na námietku ich zaujatosti.

Do konca júla 2002 písomne vyjadrili námietku svojej zaujatosti, z obdobných dôvodov ako sudcovia okresného súdu, aj sudcovia krajského súdu (sťažovateľ uviedol, že je odporcom v druhom rade, t. j. účastníkom konania). Spolu s podaním z 31. júla 2002 podpredseda krajského súdu pre veci občianskoprávne predložil najvyššiemu súdu spis, pričom uviedol: „Predkladáme Vám spis v súlade s ust. § 16 ods. 1 O. s. p. o vylúčení sudcov Krajského súdu Žilina. Vyjadrenie sudcov sa nachádza na č. l. 21-25 spisu.“

Najvyšší súd rozhodol takýmto uznesením:

„Najvyšší súd Slovenskej republiky

Nc 110/02

Uznesenie

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa uzniesol

takto:

Prejednanie veci sp. zn. 23 C 184/02 Okresného súdu v Žiline prikazuje sa podľa ustanovenia § 12 ods. 2 O. s. p. Okresnému súdu v Bratislave III.

Poučenie: Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 22. augusta 2002

JUDr. P. D., v. r.

predseda senátu

Za správnosť vyhotovenia: nečitateľný podpis. “

V spise najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02 sa nachádza iba toto uznesenie (ďalej len „uznesenie z 22. augusta 2002“), doručienka potvrdzujúca jeho doručenie krajskému súdu a v zalepenej obálke zápisnica o hlasovaní.

Najvyšší súd zaslal spis 16. septembra 2002 okresnému súdu. Sudca okresného súdu, ktorému bola vec pôvodne pridelená ako zákonnému sudcovi, 19. septembra 2002 zaslal účastníkom konania uznesenie najvyššieho súdu a oznámil im, že spis bude zaslaný Okresnému súdu Bratislava III (čo v označený deň aj realizoval).

Na tomto okresnom súde bola veci 1. októbra 2002 pridelená sp. zn. 15 Ct 66/02 a bola pridelená sudcovi JUDr. M. K.. Tento sudca vyzval 7. októbra 2002 žalobcu na zaplatenie súdneho poplatku (zaplatený bol 4. novembra 2002). Až na podania žalobcu z 18. februára a 19. septembra 2003 (rozšírenie návrhu a čiastočné späťvzatie návrhu) sa v spise ďalšie listiny nenachádzajú.

4. A. Pri posudzovaní namietaného konania najvyššieho súdu sp. zn. Nc 110/02 a jeho uznesenia z 22. augusta 2002 je primárne významné to, či najvyšší súd interpretoval právo ústavne konformným spôsobom, to znamená v súlade s čl. 152

ods. 4 ústavy (výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou), pretože bez splnenia tejto podmienky nemôže ísť ani o ústavne konformnú aplikáciu práva, a teda rešpektovanie práv sťažovateľa.

Ústavne konformná interpretácia práva je taká, ktorá rešpektuje najmä princíp právnej istoty ako jeden z prvkov právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy). Takáto interpretácia obsahuje v sebe poriadok, harmóniu, a nie neporiadok, disharmóniu.

Aplikujúc uvedené aj na okolnosti tohto prípadu to znamená, že právny problém sa bude riešiť spôsobom, ktorý pre jeho riešenie predpisuje zákon, a nie spôsobom, ktorý zákon predpisuje pre riešenie iného právneho problému.

Problém nedostatku nezaujatosti sudcov sa má teda riešiť ich vylúčením v zmysle § 14 až 16 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“), resp. prikázaním veci podľa § 12 ods. 1 OSP (delegácia nutná) a problém nedostatku vhodnosti (súdu, a teda jeho) sudcov (ide len o pracovný termín) sa má riešiť prikázaním veci podľa § 12 ods. 2 OSP (delegácia vhodná).

Je potrebné, aby boli jednotlivé spôsoby riešenia problémov zreteľne oddelené, pričom nie je vhodné, aby sa vzájomne prelínali, zamieňali alebo nahrádzovali.

Keď vznikne problém nedostatku nezaujatosti, treba ho vyriešiť zákonom predpísaným spôsobom pre tento problém. Nedostatok vhodnosti možno riešiť len medzi súdmi, pri ktorých je pri jednom z nich príslušnosť daná, resp. vyriešená (§ 12 ods. 2 OSP treba preto interpretovať takto: vec možno prikázať inému súdu – ako príslušnému súdu – toho istého stupňa aj z dôvodu vhodnosti). Aj Ústavný súd Českej republiky napr. v náleze sp. zn. IV. ÚS 222/96 uviedol, že skutočnosť, že účastník konania je sudcom príslušného súdu, nie je dôvodom prikázania veci z dôvodu vhodnosti podľa § 12 ods. 2 OSP, pretože v takom prípade by mohlo prichádzať do úvahy prikázanie veci inému súdu podľa § 12 ods. 1 OSP (teda z dôvodu nutnosti).

Nerešpektovanie náležitého poriadku pri interpretácii práva spravidla znamená, že problém, o ktorý ide, nebude riešený, resp. bude riešený neprípustným spôsobom. Neadekvátne spôsoby riešenia problémov môžu tiež priniesť riešenia s výsledkami rôznymi (aj protichodnými) v tých istých otázkach, a teda aj nerovnaké zaobchádzanie so základnými právami a slobodami občanov zo strany súdov.

B. Praktickou ukážkou postupu uvedeného v predošlom odseku je postup najvyššieho súdu v konaní sp. zn. Nc 110/02.

Hoci žalobca podaním adresovaným a doručeným okresnému súdu 31. mája 2002 navrhol prikázanie veci z dôvodu vhodnosti Okresnému súdu Bratislava III, z obsahu tohto podania vyplýva, že primárnym problémom bol nedostatok nezaujatosti sudcov okresného súdu a krajského súdu.

Najvyšší súd neskôr argumentoval v prospech uznesenia z 22. augusta 2002 o prikázaní veci z dôvodu vhodnosti tým, že „Bolo nesporné, že spornú vec P. P. nemohli rozhodovať súdy z obvodu KS v Žiline, preto ju bolo potrebné delegovať mimo tento kraj ...“ (podanie podpredsedu z 30. apríla 2003).

Väčšina senátu v náleze obdobne uvádza, že „... rozhodnutie o vhodnej delegácii bolo logickým dôsledkom situácie, keď všetci sudcovia okresných súdov v obvode krajského súdu boli vylúčení pre pomer k sťažovateľovi, a nebolo by vhodné rozhodovať o vylúčení sudcov jednotlivých okresných súdov, pretože by to ovplyvnilo hospodárnosť a rýchlosť konania“ (str. 9, 2. odsek).

Podstata nesprávnosti postupu najvyššieho súdu vo veci sp. zn. Nc 110/02 spočíva v tom, že problém nedostatku nezaujatosti riešil neadekvátnou formou (predpísanou pre riešenie nedostatku vhodnosti). Na ospravedlnenie takéhoto postupu sa navyše neskôr používa argumentácia, ktorá je v rozpore s princípom legality podľa čl. 2 ods. 2 ústavy (štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon).

Najvyšší súd (prostredníctvom podania podpredsedu z 30. apríla 2003, na ktoré sa odvolal aj jeho predseda v podaní z 3. novembra 2003) a väčšina senátu vychádzajú vo veci sťažovateľa vlastne z prezumpcie nedostatku nezaujatosti všetkých sudcov okresných súdov v obvode krajského súdu.

Prezumpcia nedostatku nezaujatosti sudcov ktoréhokoľvek súdu v Slovenskej republike nemá základ ani v ústave a ani v príslušných zákonoch týkajúcich sa sudcov, súdov a konania pred nimi. Práve naopak, z ústavnej a zákonnej úpravy vyplýva prezumpcia nezaujatosti sudcov. To znamená, že o nezaujatosti sudcov sa koná a rozhoduje, iba keď je namietaná, pričom jej nedostatok možno konštatovať len vtedy, keď je pozitívne zistený, resp. vyslovený spôsobom ustanoveným v zákone.

C. Najvyšší súd mal teda konať a rozhodovať o tom, o čom mohol a čo mu bolo aj predložené (žiaden súd nižšieho stupňa mu nepredložil na rozhodnutie problém nedostatku vhodnosti), to znamená o námietke zaujatosti sudcov krajského súdu a v prípade ich vylúčenia o prikázaní veci podľa § 12 ods. 1 OSP inému krajskému súdu (ktorý by potom riešil námietku zaujatosti sudcov okresného súdu).

Cesta, ktorú zvolil (a v uznesení ani neodôvodnil) – teda namiesto problému nedostatku nezaujatosti riešil problém nedostatku vhodnosti – mu neprislúchala. Hoci mohol nanajvýš vylúčiť všetkých sudcov krajského súdu, jeho rozhodnutie má účinky rovnajúce sa vylúčeniu nielen všetkých sudcov krajského súdu, ale aj všetkých sudcov okresných súdov v jeho obvode.

Táto cesta nebola v súlade so zákonom (Občianskym súdnym poriadkom), tak ako mal byť interpretovaný, je zjavne neodôvodnená, a preto ústavne neakceptovateľná. Zároveň má za následok iný výsledok v porovnaní s tým, ktorý mohla priniesť cesta ústavne akceptovateľná (napr. iný príslušný súd, a teda aj iný konajúci sudca).

5. Najvyšší súd navyše z dôvodu vhodnosti odňal vec okresnému súdu a prikázal ju Okresnému súdu Bratislava III (teda súdu z kraja, ktorý so Žilinským krajom ani nesusedí), pričom ani vôbec neodôvodnil, v čom vlastne v tomto prípade spočíva vhodnosť.

K prikázaniu veci z dôvodu vhodnosti podľa § 12 ods. 2 OSP možno poukázať napr. na nálezy Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. IV. ÚS 222/96 a I. ÚS 144/00.

V prvom náleze bolo uvedené, že predpokladom postupu podľa § 12 ods. 2 OSP sú okolnosti umožňujúce hospodárnejšie, rýchlejšie či po skutkovej stránke spoľahlivejšie a dôkladnejšie prejednanie veci iným ako podľa zákona príslušným súdom, pričom pokiaľ súd prikáže vec inému súdu podľa citovaného ustanovenia bez toho, že by pre takéto rozhodnutie boli splnené podmienky, poruší tým ústavne zaručené právo zakotvené v čl. 38 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd, podľa ktorého nikto nesmie byť odňatý svojmu zákonnému sudcovi. V druhom náleze zase zdôraznil, že všeobecná miestna príslušnosť súdu, ktorý má vec prejednať, je zásadou základnou a prípadná delegácia príslušnosti inému súdu (z dôvodu vhodnosti) je iba výnimkou z tejto zásady, ktorú treba – ako výnimku – vykladať reštriktívne. V odôvodnení tohto nálezu tiež uviedol „... V tomto smere shledáva Ústavní soud v odůvodnění napadeného usnesení takovou mezeru, již z hlediska ochrany základních práv a svobod stěžovatele aprobovat nelze“.

Uznesenie najvyššieho súdu z 22. augusta 2002 nemá žiadne dôvody, to znamená, že nemá ani nosné dôvody, teda ratio decidendi. Súdna rozhodnutie, ktoré sa týka základného práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi, bez ratio decidendi porušuje toto právo samo osebe. Nič na tom nemení ani retroaktívne (a teda neprípustné) nahľadávanie zmyslu tohto rozhodnutia neskôr už označeným spôsobom zo strany najvyššieho súdu alebo väčšiny senátu (v rozpore aj s princípom legality), resp. odvolávanie sa v náleze na „vzťahy organizačné vo vnútri sústavy súdov“ (str. 9, ods. 2).

Skutočnosť, že uznesenie najvyššieho súdu bolo navyše prijaté aj v zrejmom rozpore s právom sťažovateľa na rovnosť v súdnom konaní v zmysle čl. 47 ods. 3 ústavy (lebo na konaní predchádzajúcom rozhodnutiu nemal zodpovedajúcu účasť), jeho ústavnú neakceptovateľnosť tiež dokresľuje.

6. Ohľadne čl. 6 ods. 1 dohovoru v časti „súd zriadený zákonom“ bol Európsky súd pre ľudské práva v rozhodnutí o prijateľnosti zo 4. mája 2000 vo veci *Buscarini v. San Marino* (No. 31657/96) postavený pred otázkou, «či slovné spojenie „zriadený zákonom“ sa týka nielen zákonného základu vo vzťahu k samotnej existencii „súdu“, ale aj zloženia konajúceho súdu v každej jednotlivjej veci» [«si le membre de phrase „établi par la loi“ concerne non seulement la base légale, (...), de l'existence même du „tribunal“, mais encore la composition du siège dans chaque affaire»], pričom na ňu odpovedal: „zákonnosť súdu sa musí nutne vzťahovať aj na jeho zloženie“ („la légalité d'un tribunal doit nécessairement porter aussi sur sa composition“).

V rozsudku zo 4. marca 2003 vo veci *Posohkov v. Rusko* (No. 63486/00) sa potom odvolal na citované rozhodnutie o prijateľnosti a zopakoval: «slovné spojenie „zriadený zákonom“ zahŕňa nielen zákonný základ samotnej existencie „súdu“, ale aj zloženie konajúceho súdu v každej veci» («the phrase „established by law“ covers not only the legal basis for the very existence of a „tribunal“ but also the composition of the bench in each case»).

7. Podľa § 7 ods. 2 zákona č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o súdoch a sudcoch“) zákonným sudcom je sudca, ktorý vykonáva funkciu sudcu na príslušnom súde a je určený rozvrhom práce na konanie a rozhodovanie o prejednávanej veci.

Pojem zákonný sudca závisí od príslušného súdu, pričom tento súd v konkrétnej veci buď vyplýva zo zákona alebo je určený spôsobom ustanoveným zákonom (vrátane delegácie). Pokiaľ konajúci súd nie je určený spôsobom konformným so zákonom (jeho ústavne akceptovateľnou interpretáciou), nejde o „príslušný súd“

v zmysle § 7 ods. 2 zákona o súdoch a sudcoch a nemôže ísť ani o „zákonného sudcu“ (nestačí, že konajúci sudca inak spĺňa všeobecné zákonné podmienky pre funkciu sudcu).

Keďže na základe dosiaľ uvedeného Okresný súd Bratislava III nebol vo veci sťažovateľa ustanovený spôsobom konformným s príslušnými ustanoveniami Občianskeho súdneho poriadku, konajúci sudca tohto súdu nie je „zákonným sudcom“ v zmysle čl. 48 ods. 1 ústavy a ani „súdom zriadeným zákonom“ v zmysle čl. 6 ods. 1 dohovoru. Uznesením najvyššieho súdu z 22. augusta 2002 preto došlo k porušeniu základného práva sťažovateľa nebyť odňatý zákonnému sudcovi podľa čl. 48 ods. 1 ústavy a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

Ústavná ochrana sťažovateľa vyžadovala potom, aby ústavný súd vyslovil porušenie uvedených práv sťažovateľa označeným uznesením najvyššieho súdu, toto uznesenie zrušil a vec vrátil najvyššiemu súdu na ďalšie konanie s tým, aby rozhodol ústavne konformným spôsobom len o námietke zaujatosti sudcov krajského súdu (prípadne o prikázaní veci inému krajskému súdu).

8. Za väčšinové rozhodnutie som napokon nemohol hlasovať aj preto, lebo odobruje postup a rozhodnutie najvyššieho súdu - podľa mňa ústavne neakceptovateľné - a tým im vlastne dáva punc ústavnosti. To môže mať vzhľadom na určitý precedenčný význam rozhodnutia ústavného súdu nepriaznivý dopad na inštitút zákonného sudcu, hoci inak jeho zvyšujúci sa význam v činnosti zákonodarcu (pozri napr. aj § 26 a § 27 zákona o súdoch a sudcoch) a tiež v súdnej praxi sa javí byť nezvratný.

V Košiciach 14. januára 2004